

แนวทางที่รัฐบาลควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ผู้มีสถานะตามพระธรรมวินัยและ พลเมืองของรัฐ

The guidelines that government ought to follow while legally dealing with Buddhist monks who hold the statuses accorded to Dhamma and Vinaya and citizen of the state

พระมหาธีรวิทย์ อีรวทณนเมธี (พันธ์ศรี)

Phramaha Teerawee Dhiravaddhanamedhi (Punsri)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-Mail: Punsee2004@hotmail.com

Received September 28, 2021; Revised December 18, 2021; Accepted: December 19, 2021

บทคัดย่อ

รัฐมีองค์ประกอบที่สำคัญคือพลเมือง ซึ่งอาจจะมีสองสถานะที่ 1 พลเมืองของรัฐ สถานะที่ 2 เป็นสมาชิกของศาสนา จึงเกิดมีความสัมพันธ์ระหว่างการมีสถานะทางพลเมืองรัฐ และสถานะของสมาชิกแห่งศาสนา ทำให้เกิดข้อถกเถียงว่า รัฐปฏิบัติควรปฏิบัติต่อคนสองสถานะอย่างไร ในบทความนี้ มีข้อเสนอให้กระทำต่อคนสองสถานะด้วยเหตุผล 2 คือ เหตุผลที่หนึ่ง ให้ปฏิบัติต่อคนสองสถานะตามกฎหมายเหมือนคนทั่วไป เหตุผลที่สอง คนที่มีสองสถานะ เช่น พระสงฆ์ ถือว่ามีความเป็นพิเศษกว่าคนที่มีสถานะเดียว การปฏิบัติต่อคนลักษณะนี้จึงต้องมีความหนักกว่าปกติ เพราะพระสงฆ์ถือว่าเป็นคนตัวอย่างทางสังคมและเป็นคนต้นแบบทางศีลธรรม การปฏิบัติจึงจำเป็นต้องหนักกว่าคนทั่วไป

ผู้เขียนเสนอว่ารัฐควรปฏิบัติต่อคนสองสถานะตามที่กฎหมายกำหนดเหมือนคนทั่วไป เพราะพระสงฆ์มีฐานะตามหลักกฎหมายสูงสุดของประเทศรับรองไว้ บทความนี้ยืนยันว่า การอ้างเหตุผลที่สองว่า พระสงฆ์เป็นคนต้นแบบทางสังคมและศีลธรรม ดังนั้น พระสงฆ์เมื่อทำผิดควรได้รับการปฏิบัติให้หนักกว่าปกติจึงไม่เหมาะสมตามหลักศีลธรรม เหตุผลที่เลือกให้รัฐปฏิบัติต่อพระสงฆ์ตามกฎหมาย เพราะจะทำให้รัฐมีความชอบธรรม เพราะพระสงฆ์เป็นคนตัวอย่างทางสังคม ส่วนเหตุผลที่สองก็คือว่า ถ้ารัฐปฏิบัติต่อคนที่มีสองสถานะ เช่น พระสงฆ์หนักกว่าคนปกติย่อมแสดงให้เห็นว่า รัฐปฏิบัติเกินความชอบธรรมของกฎหมาย ดังนั้น รัฐควรปฏิบัติทางกฎหมายอย่างเท่าเทียม ส่วนพระธรรมวินัยเป็นกฎกติกาของการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์มีบทลงโทษเฉพาะของตนเอง รัฐไม่ควรแทรกแซง

คำสำคัญ: รัฐบาล, พระสงฆ์, พระธรรมวินัย, พลเมืองของรัฐ

Abstract

The essential constituent of the state is the citizen in which two statuses, a civil citizen and a member of religion, are consisted. As a result, there appears certain relationship between the status of being a civil citizen and a member of religion. A question is asked that what kind of action the state ought to do while legally deals with people who hold two statuses. In this paper, two reasons were proposed to deal with them as follows: the first the state ought to deal with people who have two statuses as per the prescribed law being enforced to people in general, the second is that people, Buddhist monks, for instance, who possess two statuses are regarded as having more special status than other and then the heavy degree of treatment should be made to them more than other because they are apparently held as the social and moral model. Based on this, the heavier price should be paid by them than other as well.

It was purposely made to propose that the government ought to treat people who have two statuses as per the prescribed law as did to general people because Buddhist monks share the highest legal status given by the state. This paper is reasonably claimed that to base Buddhist monks on the ground that since they are regarded as the social and moral model and then they in wrong doing deserve to be treated heavier than other is not morally justified at all. In this, firstly, the reason why they ought to be legally dealt with is because of its legitimacy it would bring about to the state since Buddhist monks become a social model, and secondly, if the state treats people who have two statuses like Buddhist monks heavier than people in general and thereby illegitimacy of the law would be caused by the state where the civil disobedience would be also precipitated. Therefore, it becomes necessary for the state to comply equally with the prescribed law. As regards Dhamma and Vinaya, they are objectively laid down to be the regulation for Buddhist monks' ways of living life in which punishment is accorded to own nature; it should not be intervened by the state.

Keywords: the government, Buddhist monks, Dhamma and Vinaya, civil citizen

บทนำ

ปัญหาแนวทางที่รัฐบาลควรปฏิบัติต่อบุคคลที่มี 2 สถานะโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในสถานะทางศาสนาในทางกฎหมายไม่เท่าเทียมกับคนทั่วไป มีนักคิดอย่างทอมัส อีควินส์กล่าวไว้ว่า กฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนานั้นกำเนิดมาจากกฎธรรมชาติ ถ้ากฎหมายบ้านเมืองขัดกับธรรมชาติ ย่อมเป็นกฎหมายที่ไม่สมเหตุผลสมผลสามารถขัดขึ้นได้ (รักษ์ชาติ วงศ์อิษชาติ, 2560: 42) และแนวคิดของจอห์น รอลส์ กล่าวถึงความยุติธรรมจะให้วิธีการสำหรับการกำหนดสิทธิและหน้าที่แก่สถาบันพื้นฐานของสังคม (ศุภชัย ศุภผล เขียน, 2558: 12)

ในเรื่องนี้ มีตัวอย่างจากการที่รัฐบาลปฏิบัติต่อพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดในฐานการฟอกเงิน ด้วยการปฏิบัติไม่เท่าเทียม แตกต่างจากคนที่มีสถานะเดียวที่ได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าเช่น การประกันตัว เป็นต้น ดังนั้น แนวทางที่รัฐบาลควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์หรือบุคคลที่มี 2 สถานะกับการปฏิบัติต่อพลเมืองของรัฐเช่นนี้ (พระมหาประพนธ์ สิริปัญโญและคณะ, 2563: 413) ทำให้เกิดข้อถกเถียง 2 ประเด็น คือ

1) ประเด็นเห็นว่า รัฐควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างไม่ยุติธรรม เพราะไม่ได้ปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาแบบเดียวกันและมาตรฐานเดียวกัน

2) ประเด็นเห็นว่า พระสงฆ์มีสถานะพิเศษ เมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ต้องได้รับการลงโทษที่หนักกว่าความเป็นพลเมืองโดยปกติ

ปัญหาข้อถกเถียงข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า แนวทางที่รัฐบาลควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดเทียบเท่ากับฆราวาส ในประเด็นการกล่าวหาว่าทำผิดในคดีใดคดีหนึ่ง พระสงฆ์ก็ควรได้รับการประกันตัว ด้วยเหตุผล คือ

1) พระสงฆ์ถือว่ามีสถานะของการเป็นพลเมืองของรัฐย่อมถือเป็นสถานะแรกและมีความสำคัญกว่าสถานะอื่น

2) พระสงฆ์ถือว่ามีสถานะทางเลือกหรือการเป็นสมาชิกของศาสนา คือ พระสงฆ์ มาเป็นเหตุผลให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการประกันตัวถือว่าเป็นการละเมิด

จากที่กล่าวมา พอสรุปประเด็นได้ว่า สาเหตุที่รัฐปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยการละเมิดสถานะแรกจะทำให้รัฐสร้างมาตรฐานทางศีลธรรมที่ขัดแย้งกับหลักสากลที่เป็นยอมรับของทุกคนและจะนำไปสู่การทำลายระบบนิติรัฐและนิติธรรมของคนสองสถานะในรัฐที่มีศาสนา การเกิดขึ้นของรัฐมาจากหลายบริบทตามหลักความเชื่อ มีที่มาแตกต่างกัน

การกำเนิดรัฐ

การเกิดของรัฐหรือประเทศเกิดขึ้นได้อย่างไร เกิดมาจากสาเหตุอะไร มีการหาคำตอบมาจากแนวคิดหลายทฤษฎีด้วยกัน แต่ประเด็นการเกิดของรัฐมีที่มาแตกต่างกัน แม้ทางรัฐศาสตร์พยายามอธิบายการเกิดหรือกำเนิดของรัฐมาจากหลายทฤษฎี แต่ละที่มีการเกิดขึ้นของรัฐไม่เหมือนกัน ทฤษฎีหนึ่งไม่อาจตอบคำถามการเกิดรัฐอื่นได้อย่างลงตัว ในทางพุทธ

34 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564)

ปรัชญาปรากฏในอัครัญสูตรกล่าวถึงการเกิดขึ้นของรัฐ เนื้อหาภายในสูตรนี้ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 51-72 หน้า 87-107, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต้องการสอนหลักธรรมแก่สามเณร 2 รูปเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ทางกาย วาจา และใจ ที่ทำให้เป็นคนประเสริฐหรือไม่ประเสริฐ เพราะมนุษย์ยุคแรกของโลกนั้น มีกำเนิดเท่าเทียมกัน ไม่แตกต่างกันเลย จึงกล่าวถึงกำเนิดรัฐ กำเนิดโลก และมนุษย์เป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้นจะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร และสมณะ จะดีจะชั่วอยู่ที่การปฏิบัติตน ดังนั้นรัฐที่เกิดในพระสูตรนี้เริ่มแรกมีสภาพเป็นธรรมชาติทุกอย่างเป็นทิพย์ ไม่มีสภาวะที่เป็นรัฐเพราะทุกอย่างมีความสุข ไม่มีความขัดแย้ง แต่ต่อมามนุษย์เหล่านั้น ดำรงชีพด้วยอาหารหยาบ และมีลักษณะเป็นสังคม ป้างัยเลี้ยงชีพพื้นฐานคืออาหารหาได้ง่ายบนพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์ ยังไม่มีการสะสม ทรัพย์สินส่วนบุคคลไม่มี เป็นของส่วนรวมทั้งหมด สังคมยุคบรรพกาล ยังมีความดีพร้อม แต่มนุษย์ได้สูญเสียความดีไป มีความแตกต่างกันเกิดขึ้นทั้งผิวพรรณ เกิดความขว้างขึ้น การดูหมิ่นเหยียดหยามกัน ความดีจึงถูกบดบัง ต่อมาสังคมเติบโตขึ้น มนุษย์มีมากขึ้น ภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ มนุษย์มีดีมีชั่ว ความชั่วที่ปรากฏครั้งแรกในมนุษย์คือ ความโลภเป็นต้นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว ความเกียจคร้าน และการลักขโมย ความชั่วต่อมาคือ การเหยียดหยาม การทะเลาะวิวาท ผลก็คือทำให้สังคมวุ่นวายระส่ำระสาย มนุษย์ต้องการหาความสุขเพราะเกิดความระส่ำระสายจึงแสวงหาผู้มีความสามารถมีกำลังแข็งแรงกว่า ทำหน้าที่ปิดเป่าความระส่ำระสายนี้ ผู้ที่ได้ทำหน้าที่คือตำแหน่งที่มหาชนสมมติ ตำแหน่งคล้ายๆกับการเลือกตั้งประมุขของรัฐ มีความสัมพันธ์ระหว่างมหาชนสมมติกับคนอื่น ๆ ในสังคม มีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนของรัฐกับพสกนิกร มหาชนสมมติได้รับมอบอำนาจจากมหาชนให้เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ช่วยตัดสินในกรณีมีความขัดแย้งทางสังคม ทำหน้าที่ที่สำคัญคือการลงโทษผู้กระทำความผิด จากอัครัญสูตรสรุปได้ว่าความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาทและการเอารัดเอาเปรียบกันในหมู่มนุษย์เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีรัฐ มีผู้ปกครอง และมีผู้ใต้ปกครอง ทั้งนี้เพราะเมื่อมนุษย์จำนวนมาก รวมตัวกันเป็นสังคม ปัญหาที่ตามมาคือ ความขัดแย้ง ในปัจจุบันก็ยังปรากฏอยู่

จากที่กล่าวมา การเกิดขึ้นของรัฐ แต่ละทฤษฎีพยายามอธิบายการเกิดขึ้นของรัฐให้ใกล้เคียงและชัดเจนที่สุด แต่การเกิดขึ้นของรัฐก็ยังมีจุดเด่นจุดด้อยต่างกันไป แม้การเชื่อมโยง

การเกิดขึ้นของรัฐที่จะพูดถึงที่เหนือวิสัยจนมาเป็นปรากฏการณ์ปัจจุบันซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการเกิดขึ้นทางอภิปรัชญา แต่ก็พัฒนามาเป็นปรากฏการณ์นิยมที่ปรากฏให้เห็นเป็นปัจจุบัน เช่น พระเจ้าสร้างรัฐ ตัวแทนของพระเจ้าคือผู้ปกครอง เป็นต้น คนที่อยู่ใต้ปกครองคือประชาชนหรือมหาชนที่อยู่ในรัฐ

องค์ประกอบของรัฐ

เมื่อนมนุษย์รวมตัวกันขึ้นเกิดเป็นสังคม จุดเริ่มต้นของการรวมตัวเป็นสังคม คือ การรวมกลุ่มขึ้นเป็นครอบครัว จนสุดท้ายกลายเป็นนครรัฐและแปรสภาพเป็นจักรพรรดิ มีการจัดองค์กรทางการเมืองเป็นรัฐประชาชาติหรือรัฐหรือประเทศ ซึ่งเป็นการจัดรูปแบบองค์กรทางการเมืองในปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับกันที่มีรัฐเน้นเป็นเอกราชอำนาจอธิปไตย ประเทศเน้นสภาวะทางอาณาเขต ดินแดนทางภูมิศาสตร์ ส่วนชาติเน้นเชื้อสายเผ่าพันธุ์รวมทั้งวัฒนธรรม เมื่อรวมความหมายของคำว่า รัฐ หมายถึง ประชากรที่มาอยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งทั้งชายและหญิง เป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมตัวกันเข้าเป็นสังคม มีอาณาเขตที่แน่นอน มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎระเบียบ ข้อบังคับ เป็นของตัวเอง มีผู้รับผิดชอบ โดยการใช้อำนาจในการปกครองควบคุมดูแลผลประโยชน์ของคนในสังคมให้เกิดความสงบสุขภายในและป้องกันภัยอันตรายจากภายนอก ดังนั้น ประชากร (พลเมือง) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรัฐ ถ้าไม่มีประชากรมีแต่อาณาเขตหรือดินแดน จะเป็นรัฐไม่ได้ ประชากรอาจจะเป็นสมานรูป คือ มีเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรมเป็นอันเดียวกัน เช่น ไทย ลาว เวียดนาม เขมร ญี่ปุ่น เป็นต้น หรือจะเป็นประชากรแบบพหุสังคม คือ หลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม รวมอยู่ในรัฐเดียวกัน ส่วนจำนวนประชากรนั้นจะมากน้อยแตกต่างกันออกไป ไม่แน่นอน

จากที่กล่าวมา องค์ประกอบที่สำคัญหรือสมาชิกที่สำคัญของรัฐคือประชากรหรือพลเมืองถือเป็นปัจจัยที่ต้องพิจารณา เพราะถ้ามีพลเมือง ถึงจะมีดินแดนหรืออาณาเขตก็ไม่มี ความหมาย แต่ในขณะเดียวกันเมื่อมีพลเมืองส่วนที่เหลือจะตามมาทันที เช่น รัฐบาลก็เป็นของพลเมือง อำนาจอธิปไตยก็เป็นของพลเมืองเป็นคนใช้ เป็นต้น ในรัฐจึงมีพลเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ในรัฐจึงมีพลเมืองที่มีสถานะที่มากมายหลากหลายที่อยู่ภายในรัฐซึ่งรัฐเองก็ต้องดูแลปกป้องคุ้มครองคนเหล่านี้

สมาชิกของรัฐที่มี 2 ลักษณะ

ความเป็นพลเมืองคือการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้ปกครอง รวมทั้งพันธสัญญาบางประการที่มีระหว่างกัน แต่มุมมองจุดสนใจที่สิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครองที่จะได้รับและต้องปฏิบัติ ความเป็นพลเมืองมีความซับซ้อนขึ้นในสังคมประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีภาระกิจและพันธสัญญากับประชาชน และประชาชนในฐานะพลเมืองนั้นเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ เพราะบางรัฐนั้นแม้จะมาจากประชาชน แต่ก็สถาปนาอำนาจของตัวเองเหนือประชาชนจนละเลยว่ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ความเป็นพลเมืองเท่ากับสถานะทางกฎหมายของประชาชนในรัฐ (พิชญ พงษ์สวัสดิ์, 2562: 65) สิ่งที่สำคัญนอกจากสถานะทางกฎหมายของพลเมืองแล้ว สิ่งที่ต้องเพิ่มเข้ามาอีกคือการต่อสู้เรียกร้อง ผลักดันให้เกิดการยอมรับทางการเมืองสังคม รัฐจะต้องยอมให้มีความเหมือนในบางเรื่อง เช่น ความเท่าเทียมเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ต้องยอมรับความหลากหลายทางเพศสภาพ และความเสมอภาคทางเพศสภาพ เป็นต้น ดังนั้น ความเป็นพลเมืองที่มี 2 สถานะ คือ (วนัส ปิยะกุลชัยเดช, ม.ป.ป.: 8)

1. ความเป็นพลเมืองที่เป็นสถานะแรกติดตัวมาตั้งแต่ต้น
2. ความเป็นสถานะของพลเมืองที่อยู่ในศาสนา ซึ่งเป็นผลมาจากการได้เปลี่ยนสถานะจากพลเมืองที่ติดตัวมา กลายเป็นพลเมืองที่สถานะพิเศษขึ้นมาเช่นพระสงฆ์ เป็นต้น

ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญตั้งแต่การกำเนิดของรัฐ เพราะเกิดมาพร้อมกัน มีรัฐต้องมีพลเมือง เมื่อเป็นเช่นนั้น รัฐจะต้องยอมรับและมอบให้กับพลเมืองในแง่ของสิทธิในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่สิทธิพลเมือง ได้แก่การมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการรวมตัวทางการเมือง รวมทั้งความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย สิทธิทางการเมือง ได้แก่สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการมีบทบาทและตำแหน่งทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ เรื่องการประกอบอาชีพ สิทธิทางสังคม ได้แก่สวัสดิการจากรัฐ การให้หลักประกันเรื่องการว่างงานหรือหลักประกันสุขภาพ และยังมีสิทธิทางวัฒนธรรมที่ควรให้สิทธินี้ มีความเสมอภาคและเท่าเทียมในฐานะเป็นพลเมืองตั้งแต่แรก และสถานะที่อยู่ในศาสนาอย่างเท่าเทียมเช่นกัน

ความเป็นพลเมืองของมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยอยู่กันเป็นหมู่ ได้พัฒนาความเจริญก้าวหน้าเป็นสังคมครอบครัว ชุมชน เมืองประเทศให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจถึงระบบโครงสร้าง สถาบัน สถานภาพและบทบาทของสมาชิก ระบบคุณค่า บรรทัดฐาน และการควบคุมทางสังคม ตลอดจนความเกี่ยวพันระหว่างสังคมทั้งภายในและภายนอก ความเป็นสังคมจะต้องประกอบด้วยครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนา นันทนาการ ทั้งหมดจะมีความสำคัญเชื่อมโยงเกี่ยวพันกัน แต่สังคมจะดีไม่ได้ ถ้าขาดโครงสร้างทางสังคม ถ้าเปรียบเทียบกับเหมือนโครงสร้างของตึก มีส่วนประกอบด้วยพื้น เสา ฝ้าผนัง และหลังคา แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวพัน และโยงใยต่อกันและกัน สังคมจึงต้องจัดให้มีกฎระเบียบเกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นแบบแผนทำให้สังคมรู้ว่า จะปฏิบัติตนและควรกระทำอย่างไร ในแต่ละโอกาสเวลา สถานการณ์และสถานภาพ ดังนั้น ระเบียบทางสังคมจัดทำขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ถือปฏิบัติต่อกัน เป้าหมายเพื่อให้เกิดปกติสุข ในแต่ละสังคมก็มีความแตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ การจัดระเบียบของสังคมเพื่อให้คนอยู่ร่วมกัน มีองค์ประกอบที่สำคัญ (ดำรงค์ ฐานดี, ม.ป.ป.: 6-14) คือ

1. ระบบคุณค่าของสังคม ถือเป็นหัวใจหรือเป้าหมายสูงสุดของสังคม คุณค่านี้นั้นสังคมจะต้องยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ตั้งมั่นน่ายกย่อง และความสมควรกระทำเรียกว่า สัญญาประชาคม (Social Contract) เกิดจากแนวคิดผสมผสานระหว่างความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา อุดมการณ์ และภูมิปัญญาของสังคมที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นคุณค่า เช่น เสรีภาพ ความรักชาติ ความดีมีคุณธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความสุข เป็นต้น ระบบคุณค่าทำหน้าที่เป็นกลไกที่สำคัญโดยเป็นศูนย์รวมส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกประสงค์จะไปให้ถึง

2. บรรทัดฐานทางสังคม หรือปทัสถาน (Social norms) เป็นมาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาท และสถานภาพที่บุคคลมีในการกระทำต่าง ๆ ของชีวิต การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดว่า การกระทำใดถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรยอมรับ กลายเป็นจริงศาสตร์ที่เป็นทิศทางของระบบคุณค่าทางสังคม สมาชิกของสังคมจะต้องตระหนักบรรทัดฐาน ที่มีอยู่ในตัวบุคคล เช่น เมื่อสังคมต้องการจะให้สมาชิกเป็นคนดีมีศีลธรรม สังคมก็จะกำหนดมาตรฐานเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นต้น บรรทัดฐานยังต้องประกอบไปด้วยวิถีประชา (Folkways) หรือ

38 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564)

เรียกว่าธรรมเนียม เป็นแบบแผนที่สมาชิกในสังคมควรปฏิบัติตาม จารีต(Norms) เรียกว่ากฎ ศีลธรรมหรือจารีตประเพณีเป็นมาตรฐานการกระทำที่ถือกันว่าสำคัญ เมื่อใครกระทำเข้าย่อมได้รับการตำหนิอย่างรุนแรง จารีตเกี่ยวข้องกับค่านิยม ปรัชญา และอุดมการณ์ของสังคม ตัวอย่างเช่น คนอกตัญญูต่อผู้มีพระคุณถือเป็นการทำผิดจารีตอย่างรุนแรง

3. กฎหมาย (Law) มาตรฐานของสังคมจะได้รับการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนตามระดับความรุนแรงของการกระทำไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น บรรทัดฐานทางสังคมเป็นกลไกที่ควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นไปตามทิศทางหรือเป้าหมาย กฎระเบียบที่สังคมวางไว้ บรรทัดฐานมีได้ทั้งที่เป็นโทษต่อผู้ฝ่าฝืนกับการให้รางวัลสำหรับผู้กระทำตามบรรทัดฐาน

4. สถานภาพและบทบาท ตำแหน่งทางสังคมเรียกว่าสถานภาพ ส่วนหน้าที่ที่กระทำเรียกว่า บทบาท ดังนั้น สถานภาพทางสังคมคือตำแหน่งที่บุคคลครอบครองอยู่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนบทบาททางสังคม คือหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ กระทำ

ข้อถกเถียงว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติต่อสมาชิกของรัฐ

สถานะของพลเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เช่น เพศ อายุ สี ผิว เป็นต้น
- 2) สถานภาพสัมฤทธิ์ สถานภาพที่ได้มาด้วยความรู้ความสามารถทำให้ขยายหน้าที่การงานรวมทั้งความเจริญก้าวหน้าของผู้มีสถานภาพดังกล่าว การอยู่ร่วมในสังคม สิ่งที่สำคัญต้องยึดหลักต่าง ๆ ตั้งแต่คุณค่าทางสังคม บรรทัดฐาน กฎหมาย และสถานภาพและบทบาทซึ่งแต่ละบุคคลสามารถปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบในสังคม เกิดมีระบบการกล่อมเกลாதงสังคมเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนให้มีความเป็นคน สามารถอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ กระบวนการขัดเกลางจะเริ่มตั้งแต่ครอบครัว เพื่อน สถานศึกษา และศาสนา เป็นสื่อในการอบรมคุณธรรม คุณค่า และอุดมคติที่สังคมยึดถือกัน พร้อมวิธีการขัดเกลางทางตรงพ่อแม่ ครู บิดาอาจารย์ ส่วนขัดเกลางทางอ้อม จะผ่านสื่อต่าง เช่น หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

สังคมมีระบบที่ทำให้คนในสังคมอยู่อย่างเป็นสุข มีศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของการขัดเกลาคนในสังคมโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่เข้าไปทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คำแนะนำที่ถูกต้อง มีบทบาทอยู่ 2 อย่าง คือ (พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์, 2016: 21)

- 1) บทบาทตามอุดมคติ มีความสัมพันธ์กับประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย
- 2) บทบาทตามคาดหวังที่พระสงฆ์นอกจากการศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังจะต้องนำธรรมะมาสั่งสอนอบรมแนะนำประชาชนทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน และสร้างแรงศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนได้ พระสงฆ์จำต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของตนเองให้ถ่องแท้และปฏิบัติตามหลักอุปัชฌาย์วัตรสั่งสอนประชาชน เป็นแบบอย่างแห่งการดำรงชีวิต ถ้าต้องการมีบทบาทในสังคม จะต้องปลุกตัวให้ตื่นเสียก่อน จากการครอบงำของสังคมซึ่งมีโครงการสร้างอันรุนแรงและอยู่ดีธรรม ถ้าพระสงฆ์กล้าที่จะปฏิเสธการครอบงำจากโครงสร้างของสังคม ย่อมต้องสำรวจตัวเองให้ดีเสียก่อน ฝึกตนเองไม่มีความละอายเอาความยากจนซึ่งไม่ใช่วิบากในอดีต สร้างมโนสำนึกขึ้น มองให้เห็นสภาพของสังคมให้ชัดเจนเป็นประเด็นๆ และรู้จักโยงประเด็นเข้ามาเป็นองค์รวมจะได้รู้ว่า ตนควรทำอะไรกับตนเอง และสังคม ให้คนเชื่อมั่นในคุณธรรม ยืนหยัดด้วยการพึ่งตนเอง ไม่ถูกวัฒนธรรมบริโภคนิยมครอบงำ (ส.ศิริรักษ์, 2547:2-4) จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมสามารถเข้าไปเติมเต็มทางด้านจิตใจให้กับประชาชน

3.1 การปฏิบัติตามกฎหมายกำหนดอย่างเท่าเทียม เมื่อพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญ แต่ก็อยู่ภายใต้กฎกติกาของสังคม พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องดำรงชีพด้วยประชาชน แต่ก็ยังมีบางสมัยที่ต้องออกมาเรียกร้องอย่างตอนการเปลี่ยนแปลง 2475 ได้มีคณะปฏิสังขรณ์ขึ้น เพราะยุวสงฆ์แห่งสมัยนี้อาจทนความไม่เป็นธรรมของมหาเถรสมาคมได้ จึงมีบทบาทในทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ จนเกิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ในปี 2484 มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น แต่แล้วพระราชบัญญัติถูกทำลายลงด้วยความร่วมมือของพระผู้ใหญ่ที่อยู่ฝ่ายศักดินาและชาติยาธิปไตยทำให้พระสงฆ์ถูกกดขี่ข่มเหงเพราะโครงสร้างอันอยู่ดีธรรม (ส.ศิริรักษ์, 2547: 4) แม้ไม่ได้เล่นการเมือง แต่การเมืองก็ได้เข้ามาเป็นส่วนเดียวกันกับพระสงฆ์มากขึ้นอาจไม่ใช่ทางตรง ก็เป็นทางอ้อมโดยไม่ได้ตั้งใจ พระธรรมวินัยเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญเพราะมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วตั้งเป็นบทบัญญัติตั้งแต่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ต่อมา

ปัจจุบันเพื่ออนุรักษ์ตามบ้านเมืองเกิดเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ และมีกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องและต้องปฏิบัติตาม พระสงฆ์จึงมีพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายสงฆ์ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา รวมถึงศาสนทายาทหรือพระภิกษุสามเณรจะได้รับการคุ้มครองแต่เมื่อมีเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเข้ามารอนสิทธิและเสรีภาพของวงการสงฆ์ ย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันพระพุทธศาสนาโดยตรง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกฎหมายบ้านเมืองของพระสงฆ์ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ และต้องอาศัยอำนาจบ้านเมืองเป็นหลัก แม้จะถูกมองเป็นเรื่องของจิตใจเท่านั้น การมองเช่นนั้นก็ไม่ผิด แต่อย่าลืมว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม การเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพย่อมเป็นทางส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ แม้เป้าหมายจะสูงกว่าปุถุชนที่เป็นโลกุตตระ แต่จะผ่านไปถึงก็ต้องผ่านโลกียะเสียก่อน ดังนั้นพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ถ้ามองจากสิกขาบทต่าง ๆ ล้วนมีเหตุเกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับสังคม ชุมชนบุคคลเป็นหลักยกตัวอย่างปรากฏในปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ 10 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 571-574 หน้า 502-504, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีใจความว่า พระภิกษุไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพและทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว เป็นปาจิตติย เหตุผลที่ตั้งสิกขาบทก็เพื่อปรามไม่ให้พระภิกษุออกนอกกลุ่มนอกทางซึ่งไม่ใช่กิจของสมณะ แต่ในที่นี้มีข้อยกเว้นเช่น มีญาติป่วยไม่สบาย ก็สามารถเข้าไปในกองทัพได้ เป็นต้น ในความเคร่งครัดก็มีเหตุผลให้ลดหย่อนผ่อนตามได้

3.2 การแทรกแซงรัฐต่อพระสงฆ์ที่อยู่ในสองสถานะ การแสดงออกทางเมือง โดยพื้นฐานของวินัยซึ่งมองดูที่เจตนาเป็นสำคัญการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเจตนาเพื่ออะไร แน่นนอนถ้าเขาไปเพื่อสนับสนุนการเบียดเบียนกัน ย่อมไม่ใช่วิสัยของสมณะ การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การออกไปร่วมชุมนุมของพระสงฆ์ ร่วมชุมนุมกับฆราวาส เพื่อเรียกร้องความต้องการของตนเองจากรัฐ ซึ่งความจริงในพระธรรมวินัยไม่ห้ามการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะการชุมนุมเรียกร้อง ซึ่งห้ามแต่เพียงไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับกองทัพ การศึกสงครามเท่านั้น แต่ก็มีข้ออ้างที่เป็นเหตุผลตามหลักพระธรรมวินัยที่มองว่า การบัญญัติวินัยมีเหตุผลรองรับเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ให้เกิดความเลื่อมใส ทำชุมชนที่ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น และมีเหตุผลที่ว่า สิ่งที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควรและขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แต่สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่า ไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควรและขัดกับสิ่งที่ไม่ควร

สิ่งนั้นควร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 92 หน้า 131, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นอกจากนั้นยังมีหลักมหาปเทศ 4 มีใจความสำคัญว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 113 หน้า 116, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การอ้างพุทธพจน์ การอ้างสงฆ์ การอ้างพระเถระจำนวนมาก และการอ้างพระเถระรูปหนึ่งขึ้นว่า คำพูดนี้ได้มาจากแหล่งดังกล่าวก็ไม่ควรยืนยันหรือปฏิเสธทันที แต่ควรตรวจสอบกับพระธรรมวินัย ดูก่อนแล้วจึงเชื่อถือและปฏิบัติตามได้ อีกทั้งหลักตัดสินพระธรรมวินัย 8 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 523 หน้า 33, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อคลายกำหนด ความหมดเครื่องผูกมัด ความไม่พอกพูนกิเลส ความมกน้อย ความสันโดษ ความสงัด การประกอบความเพียร และความเลี้ยงง่าย ธรรมเหล่านั้นเป็นคำสอนของศาสดา หากพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ความมัวหมองของศีลาจารวัตรย่อมเกิดขึ้น เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกชิงดีชิงเด่น แย่งแย่งผลประโยชน์ สุดท้ายก็เกิดทำลายล้างผลาญกัน เมื่อมองความเป็นพระสงฆ์ที่บริสุทธิ์ไม่มีความขัดแย้ง หรือการชิงดีชิงเด่น เคารพต่อพระที่มีพรรษาตามจารีตที่เคยปฏิบัติมา อยู่เหนือการเมือง แม้พระพุทธรองค์เองมีฐานะเหนือการเมือง มีความเป็นกลางทางการเมือง ทรงเกี่ยวข้องในฐานะเป็นที่ปรึกษาแนะนำเพื่อให้การปกครองสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถอำนวยการประโยชน์ให้กับสังคมได้มากขึ้น

3.3 การละเว้นถ้าไม่ละเมิดหลักการของรัฐ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในวิสสุภนาสิกขนธกะว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เรออนุวรรตตามกฎระเบียบข้อบังคับของบ้านเมือง” (วินย. 4/295/187, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น พระสงฆ์ต้องอาศัยการอุปถัมภ์ของรัฐบาล จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบของบ้านเมืองรวมทั้งคำสั่งของฝ่ายปกครอง เพื่อให้เกิดความผาสุกแห่งหมู่คณะ ประเด็นพระพุทธรพจน์นี้เป็นการอนุโลมต่อบ้านเมือง ในกรณีวินิจฉัยต่อพระธรรมวินัย แต่เมื่อจะใช้หลักของบ้านเมือง การมีส่วนร่วมการเมืองจะทำได้ ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม ควรหรือไม่สมควร สังคมยอมรับได้ พระสงฆ์ควรยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นเบื้องต้น จากนั้นค่อยลดลำดับไปตามกฎหมาย และศักดิ์กฎหมายเป็นเกณฑ์ที่ยึดถือปฏิบัติ (สมภาร พรหมทา, 2548: 442-445) จากเหตุผลที่พระสงฆ์อยู่ในสังคมการมีกฎกติกาเพื่อเป็นบรรทัดฐานของการปฏิบัติของพลเมืองของประเทศ จึงเป็นเหตุผลอันชอบธรรมที่รัฐออกกฎหมายมาคุ้มครองพระสงฆ์มองด้านลบเหมือนเป็นการแทรกแซง

42 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564)

การบริหารของพระสงฆ์ มองด้านบวกเป็นการเข้ามาคุ้มครองบทบาทโครงสร้างพระสงฆ์ผ่านกฎหมายที่ออกมาเพื่อบริหารจัดการองค์กรและการอุปถัมภ์จากรัฐ ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเข้าไปใกล้ชิดทางการเมืองด้วยการเข้าไปห้ามพระญาติที่แย่งน้ำทั้งสองแคว้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 29 ข้อ 63 หน้า 203-204, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระองค์ทรงอยู่ฐานะที่เป็นกลางไม่ฝักฝ่ายข้างใดข้างหนึ่ง ทรงชี้ให้เห็นว่า มีสิ่งที่สำคัญกว่าน้ำในชีวิต เช่น ความเป็นญาติ หรือความสามัคคีปรองดอง จนทั้งสองฝ่ายได้สติยุติความบาดหมางต่อกัน การเข้าไปใกล้ชิดเรื่องสิทธิเหนือทรัพยากร การทรงเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นหลักเกณฑ์เคร่งครัด หากพระสงฆ์จะต้องยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

3.4 แนวทางที่รัฐควรปฏิบัติต่อคนในฐานะที่เป็นสมาชิกของรัฐที่มี 2 สถานะอย่างไร

คนสองสถานะคือสถานะที่เป็นพลเมืองหรือสถานะทางสังคม อีกสถานะหนึ่งปัจเจกบุคคลที่มีฐานะหรือบทบาทตามที่ตนเองเลือก เช่น พระสงฆ์ เป็นต้น สถานะที่ทางปัจเจกบุคคล มีพื้นฐานของศีลธรรมของศาสนาเข้ามาควบคุม กาย วาจา แต่ด้วยหลักศีลธรรมไม่ได้มีบทลงโทษ แต่สถานะทางสังคม ถ้าละเมิดต้องมีกฎหมายเป็นกติกาสังคมหรือรัฐเป็นผู้กำกับลงโทษ แต่ก็มีบางข้อที่สามารถนำมาเป็นกฎหมายได้ กฎหมายกับศีลธรรมจึงเชื่อมโยงกัน แต่มีการใช้ที่ไม่เหมือนกัน ศีลธรรมเน้นที่ความศรัทธาเชื่อถือนิยามมั่นในหลักปฏิบัติ การอยู่ด้วยคนหมู่มากมีหลักศาสนาของแต่ละศาสนาจึงเป็นเหมือนกาวใจที่ทำให้คนอยู่บนฐานของหลักปฏิบัติของตนเอง และมีหลักกฎหมายของรัฐเข้ามาเป็นบรรทัดฐานหลักของสังคม สามารถยืนยันหลักการของคนที่มีสองสถานะได้คือ (สมภาร พรหมทา, 2548: 446) ในแง่สถานะที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือในศาสนาเมื่อกระทำผิดพระธรรมวินัยจะต้องรับผิดข้อที่ละเมิดตามลำดับของความผิด เช่น หนักขาดจากความเป็นพระ เป็นต้น แต่การผิดของพระเป็นความรับผิดชอบส่วนตัวจึงไม่พอ ในแง่สถานะของพลเมืองของสังคม จึงอาจต้องใช้การเรียกร้องความรับผิดชอบทางสังคมสำหรับการกระทำบางอย่างที่กระทบถึงสังคมหรือรัฐ จึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐจะเข้ามาจัดการ ดังนั้น คนสองสถานะที่มีลักษณะต้องถูกกำกับจากสังคมหรือรัฐโดยกฎหมาย ในขณะเดียวกันในฐานะคนในศาสนาที่เป็นปัจเจกบุคคลย่อมได้รับการกำกับจากพระธรรมวินัยของตนเอง แม้ทั้งกฎหมายและพระธรรมวินัยจะมีส่วนเชื่อมโยงกัน เช่น โทษทางบ้านเมือง พระภิกษุดื่มสุรา โดนจับสึก แต่โทษทางวินัยมีอาบัติปาจิตตีย์ สามารถแสดงอาบัติก็ถือว่าพ้นจากการละเมิดอาบัติ เป็นต้น

ประเด็นที่นำมาเสนอข้อถกเถียงกันดังต่อไปนี้ คือ คนที่มีอยู่สองสถานะจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐ หรือรัฐจะต้องปฏิบัติต่อสองสถานะ มีเหตุผลยืนยันกรณีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเข้าไปไกล่เกลี่ยแก้ไขปัญหาของชาวศากยะและโกลิยะซึ่งแย่งชิงทรัพยากรน้ำ เบื้องต้นมีความพยายามจะแก้ไขระดับบ้านเมืองแล้วด้วยทฤษฎีของกษัตริย์ไม่สามารถตกลงกันได้ ส่งผลให้สถานการณ์ลุกลามไปสู่ความรุนแรงด้วยการทะเลาะวิวาท และทำร้ายซึ่งกันและกันเพื่อกันการลุกลามไปเรื่องของความขัดแย้งกันใหญ่จนเกือบจะนำไปสู่การก่อสร้างสงครามระหว่างพระญาติ พระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์สถานการณ์ที่บานปลายแบบนี้ จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงจัดการ สร้างความตระหนักทำความเข้าใจว่า น้ำดีราคาเท่าไร เมื่อเปรียบเทียบกับความเป็นกษัตริย์ คำตอบ กษัตริย์หาคำมิได้ จากเหตุการณ์แบบนี้การเข้าไปไกล่เกลี่ยทางการเมืองของพระพุทธเจ้าก็เพื่อลดความเสียหาย (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2553: 99) และมีความจำเป็นต้องเข้าไปจัดการ ทำให้ปัญหาความขัดแย้งในระหว่างการเมืองชาวศากยะกับโกลิยะจึงจบด้วยการเข้าไปแก้ไขปัญห ศาสนาจึงควรที่จะเข้าไปแทรกแซงรัฐ

ตัวอย่างที่ 2 ความขัดแย้งชาติพันธุ์ที่เป็นประเด็นถึงกับยกพลมาทำสงครามของพระเจ้าวิฑูทกะ ที่มูลเหตุมาจากต้นเนตเกิดจากแม่ที่เป็นทาสีแต่เป็นนมเหสีของกษัตริย์ด้วยความต้องการอยากสนิทชิดเชื้อกับพระพุทธเจ้า จึงส่งทูตทูลขอพระธิดาของเจ้าศากยะ แต่เพราะเจ้าศากยะมีวาระเช่นเรื่องชาติพันธุ์เพราะความเป็นกษัตริย์ของพระเจ้าบเสนทิโกศลไม่เท่าเทียมจึงส่งบุตรของทาสีไปเป็นพระมเหสี จุดเริ่มต้นที่เต็มไปด้วยความเคียดแค้นที่เกิดจากการปฏิบัติไม่เป็นธรรมของเจ้าศากยะ จุดฉนวนสงครามขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเข้าไปไกล่เกลี่ยหยุดสงครามถึงสามครั้ง แต่เป็นพยายามที่ศาสนจักรอย่างเต็มความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถสำเร็จพระเจ้าวิฑูทกะฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของเจ้าศากยะ พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสไว้ว่า “คนใดหยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ และยิ่งเพราะโคตร ย่อมดูหมิ่นญาติของตน นั้นเป็นทางของคนเสื่อม”

ตัวอย่างที่ 3 องค์กรรมสงฆ์เข้าไปแทรกแซงรัฐโดยรัฐอำนวยความสะดวก และพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ขยายวัฒนธรรมใหม่ให้กับการเมืองในการเข้าไปเผยแพร่ในภาคอีสานโดยใช้คณะสงฆ์ธรรมยุติเป็นเครื่องมือของการเมือง พระสงฆ์จึงเป็นเครื่องมือที่เข้าไปแทรกแซงกิจการของรัฐ ซึ่งรัฐก็เห็นชอบตอบรับในการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ และสมัยของจอมสุภะดีที่ส่งพระสงฆ์ให้

เข้าไปบนภูเขาเพื่อเปลี่ยนศาสนาของมั่ง แต่ความจริงเพื่อไปเผยแพร่หลักการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ศาสนาที่จึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่เต็มไปด้วยการขยายอำนาจรัฐในยุคปัจจุบัน (นิธิเอียวศรีวงศ์, 2558: 56)

จากที่กล่าวมา สถานะของคนในทางศาสนาจะเข้าไปแทรกแซงรัฐในสมัยพุทธกาล เพื่อขจัดความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นในระดับโลกียวิสัยเพราะความขัดแย้งจัดได้เป็นทุกข์ของบุคคล และสังคมที่ไม่เป็นไปตามต้องการหรืออำนาจของสิ่งใดหรือบุคคลใด ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว สรรพสิ่งต้องขัดแย้งกัน ความขัดแย้งได้ก่อให้เกิดการพัฒนาการคุณค่าภายในของมนุษย์ในเชิงอัตวิสัย และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณค่าในเชิงปรัวิสัยเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุที่ความขัดแย้งทำให้เกิดพัฒนาการระบบการเมืองการปกครอง การบัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม

3.5 ข้อถกเถียงคนสองสถานะไม่ควรแทรกแซงต่อหลักการของรัฐ เรื่องของคนสองสถานะที่เป็นพระในฐานะทางศาสนาไม่ควรจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง เพราะการเมืองเป็นเรื่องสกปรกไม่บริสุทธิ์ ไม่ถูกต้องมันกลายเป็นเรื่องคดโกง เอารัดประเปรี้ยวระหว่างคนหมู่มาก จึงไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวเมื่อเข้ายุ่งเกี่ยวแล้วก็จะกลายเป็นคนแปดเปื้อนไปด้วย แต่เหนือสิ่งอื่นใด เพราะการเมืองสกปรกหรือการเมืองบริสุทธิ์มันก็เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ ศาสนาจึงต้องเข้าไปเสริมให้การเมืองเป็นเรื่องบริสุทธิ์ด้วยหลักปฏิบัติทางศาสนา แต่โดยข้อเท็จจริงที่ศาสนาไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกิจการของรัฐ เพราะรัฐบริหารตามกิเลสไม่ใช่ความถูกต้องในแง่ของจริยธรรม เช่น การทำเหมืองแร่ที่มีผลกระทบต่อประชาชน แต่รัฐบาลก็อนุญาตให้บริษัทมาลงทุนได้ เป็นต้น บางคนจึงอ้างศาสนาไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการของรัฐ จึงมีคำของ St. Augustine กล่าวไว้ว่า “อะไรที่เป็นของพระเจ้าก็ให้พระเจ้าไป อะไรที่เป็นของซีซาร์ก็ให้ซีซาร์ไป” (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2555: 142) เป็นแนวคิดที่พยายามให้ ศาสนจักรแยกออกจากอาณาจักร ดังมีข้อถกเถียงต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ศาสนาในฐานะเป็นสิ่งที่ประโยชน์ส่วนบุคคล ชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตและการเลือกนับถือหรือไม่นับถือศาสนาเป็นสิทธิส่วนบุคคล ไม่มีใครบังคับจิตใจได้ การเลือกนับถือก็เป็นทางเลือกด้วยความสมัครใจ หากคำสอนตรงกับจริตและเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ดังนั้น ศาสนาควรแยกจากกัน ไม่ควรเข้าไปแทรกแซง ศาสนาจะได้รับโอกาสในการนำเสนอคุณค่าอย่างเท่าเทียมและให้ประชาชนตัดสินใจเองว่า จะเลือกรับหรือไม่รับศาสนาใด

รวมถึงสิทธิตัดสินใจเองว่า จะจัดสรรเวลาและทรัพยากรไปกับกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยแค่ไหน การแทรกแซงจะทำให้เกิดการได้เปรียบของการเผยแพร่ศาสนาไม่แตกต่างจากการแทรกแซงการตลาด อาจทำให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรได้ ศาสนาในฐานะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ สิ่งที่ใช้แล้วก็ไม่หมด ถึงแม้คนนับถือเพิ่มขึ้นมา ก็ไม่ได้ตัดโอกาสของคนอื่นที่จะมานับถือได้ หรือทำให้ตัวของศาสนาลดคุณค่าหรือลดความสำคัญลงไป ในทางตรงกันข้ามยังมีคนนับถือศาสนามากขึ้น ก็ยิ่งส่งผลทางบวกต่อสังคมเพราะคำสั่งสอนของทุกศาสนาหวังให้เกิดความสงบสุขของสังคม ยิ่งประชาชนได้นำหลักธรรมมาปฏิบัติยิ่งทำให้รัฐไม่ต้องทุ่มเททรัพยากรไปกับการควบคุมความสงบเรียบร้อย หากศาสนาเข้าไปแทรกแซงของรัฐ ทรัพยากรของภาครัฐที่จะนำไปใช้ก่อให้เกิดประโยชน์กับประเทศอาจถูกบิดเบือน ศาสนาจะกลายเป็นเครื่องมือให้กับรัฐความชอบธรรมจะสวนทางกับหลักการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ศาสนาในฐานะทุนทางสังคมและการพัฒนามนุษย์ กิจกรรมทางการศาสนาเปิดโอกาสให้คนในสังคมที่มีความเชื่อพื้นฐานคล้ายคลึงกันได้มีโอกาสพบปะพูดคุยทำความรู้จัก ก่อให้เกิดชุมชนและเครือข่ายทางสังคม อาจนำไปสู่ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางสังคมและธุรกิจ ส่วนการพัฒนาทุนมนุษย์สำหรับเยาวชนทำให้เกิดผลดีต่อการเรียนเพราะมีเหตุผลคือได้ฟังคำสั่งสอนแล้วทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดในเชิงนามธรรมสูงขึ้นกว่าเดิม (เกียรตินันต์ ล้วนแก้ว, 2564: 36) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ลดความรุนแรงสร้างสมาธิในการทำงานและการเรียนได้ดี เหตุผลนี้จึงไม่ควรให้ศาสนาแทรกแซงกิจการของรัฐ

ตัวอย่างที่ 2 การไม่นำศาสนาเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการของรัฐมีการเรียกร้องตั้งสมัยอยุธยาที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมประเพณีไปโดยตามแนวทางของบ้านเมืองในปีพ.ศ. 2477 มีการเคลื่อนไหวชุมนุมใหญ่ของพระสงฆ์สามเณรฝ่ายก้าวหน้า เรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบปกครองและการบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นประชาธิปไตย มีวาทกรรมทางการเมืองว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ กิจของสงฆ์คือการปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพาน ที่จริงวัตถุประสงค์ที่ยุวสงฆ์ออกมาเรียกร้องก็เพื่อให้องค์กรสงฆ์ไม่ถูกใช้เพื่อรับใช้อำนาจการเมืองหนึ่งใด และให้สถาบันสงฆ์เป็นของประชาชนจริง ๆ และเป้าหมายของการเรียกร้องเพื่อทำให้การเมืองดีขึ้น และเพื่อจะทำให้รัฐสวัสดิการที่ดี ทั้งการบริหารการศึกษาที่ดีจากรัฐอย่างเท่าเทียม สร้างโอกาสให้เท่าเทียมกับคนมีฐานะ ไม่ต้องอาศัยผ้าเหลืองเพื่อดำเนินรณการศึกษาหรือหนทางที่ดีกว่าในชีวิต ทั้งยังเป็น

46 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564)

การคัดกรองคนที่จะเข้ามาบวชด้วยจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติธรรมเพื่อมรรคผลนิพพานอย่างแท้จริง การเรียกร้องจึงเป็นการให้อาณาจักรไม่เข้ามาแทรกแซง และให้ศาสนจักรไม่เป็นเครื่องมือของรัฐ แต่เป็นการควบคุมได้ด้วยองค์กรของตนเอง

ตัวอย่างที่ 3 ศาสนจักรที่ไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจการของรัฐ เพราะผู้นำอาณาจักรที่มีความเป็นภาวะผู้นำบริหารจัดการโดยให้ศาสนจักรได้บริหารตนเอง คือ พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้แสดงให้เห็นบทบาทของผู้นำที่เต็มไปด้วยหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัย อ่อนโยน หรือ ประณีประนอม ทำให้พระองค์ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจเกินขอบเขต เสียผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม รัฐในยุคพระองค์เป็นเพียงผู้อุปถัมภ์คณะสงฆ์และศาสนจักร อำนาจความสะดวกให้กับศาสนจักร เช่น การถวายอารามเวฬุวันแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานเป็นต้น โดยพระองค์ใช้หลักทศพิธราชธรรมข้อการให้ทาน นอกจากนั้น พระองค์มีวิสัยทัศน์และเปิดใจกว้างให้กับทุกคนที่เดินทางเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อทำการค้าหรือเพื่อการศึกษาในสำนักลัทธิต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในแคว้นมคธเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งทั้งทางด้านการศึกษา ศาสนา ปรัชญา การทหาร ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ประเวศ อินทองปาน, พระครูวิศาลชัยธรรม, พระมหาสมปอง ฐานิสโร, 2015: 5-6) ทำให้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ถนนทุกสายมุ่งตรงสู่ราชคฤห์ที่เป็นเจริญที่สุดในยุคนั้น

จากข้อถกเถียงทั้งสองข้อที่มีกรณีศึกษามารับรองเหตุผล ซึ่งก็เป็นเหตุผลนิยมที่เป็นในบริบทของแต่ละแนวคิดแต่ละยุคว่า สถานการณ์ใดสามารถให้ศาสนจักรเข้าไปแทรกแซงได้บ้าง แต่ความเป็นจริงบางครั้งบางโอกาสถึงศาสนจักรไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแต่การเมืองก็เข้ามายุ่งเกี่ยวอยู่ เพราะการที่รัฐต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับศาสนาหรือศาสนาเข้าไปยุ่งเกี่ยวเหตุผลหลักเพื่อรับรองซึ่งกันและกัน เรียกว่าต่างฝ่ายต่างรับรองความชอบธรรมของกันและกัน ศาสนาก็อยากให้รัฐมารับรองในด้านสิทธิ งบประมาณ รวมไปถึงการอวยยศต่าง ๆ เพื่อความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ ยิ่งในปัจจุบันศาสนาเริ่มไม่ได้สิทธิเข้าไปแทรกแซงกิจการของรัฐแล้ว เพราะรัฐมองเรื่องการเมืองเป็นของคนทั่วไปไม่ใช่กิจการของนักบวช สอดคล้องกับแนวคิดของโทมัส เพนกล่าวไว้ว่า (โทมัส เพน, 2563: 117) “รัฐบาลมีหน้าที่อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการคุ้มครองผู้มีจิตเลื่อมใสศรัทธาทุกศาสนา และรัฐบาลก็ไม่มีธุระอันใดที่จะเกี่ยวข้องกับศาสนา ควรสลัดทิ้งความคับแคบในศาสนาจะทำให้ปลดพ้นจากความ

กลัวใด ๆ ในด้านศาสนาทันที ความระแวงมักมากู้กับวิญญาณไฟต่ำและเป็นต้นตอนำความทุกข์มาสู่สังคมที่ดี”

จากเหตุผลนี้เป็นหลักยืนยันให้ทราบถึงศาสนามีความดีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงกิจการของศาสนาปล่อยให้เขาหน้าที่ยังจัดความใจแคบออกไป

คนในสองสถานะกับแนวทางการปฏิบัติของรัฐ

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความเป็นพลเมืองของพระสงฆ์ในสถานะที่เป็นพลเมืองอันแรกที่อยู่โน้มนำและอยู่ในสถานะทางศาสนาโดยมีหลักพื้นฐานของความเป็นพลเมืองคือสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียม และความเสมอภาคของเพศสภาพ ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองที่สอดคล้องวิถีของสถานะในทางศาสนาที่มีพระธรรมวินัยรวมทั้งกฎกติกาของตนเอง สิ่งที่รัฐควรจะต้องปฏิบัติควรให้หลักปฏิบัติให้เหมือนกัน การเข้าไปสนับสนุนคนสองสถานะของรัฐบาลก็ยังอีกอีกเหลือไม่ชัดเจน สิทธิขั้นพื้นฐานของคนสองสถานะโดนปฏิเสธ จะได้รับการปฏิบัติเท่าที่หลังทุกครั้ง การช่วยเหลือหรือการปฏิบัติของรัฐจะจัดคนสองสถานะตามหลังคนในรัฐอยู่เสมอถือเป็นการเลือกปฏิบัติ เหตุผลที่ยืนยันของรัฐที่ยังเป็นปัญหาในการปฏิบัติยังมีอีกมากมาย เช่น สิทธิทางกฎหมาย สิทธิทางการเมือง สิทธิทางพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางวัฒนธรรม เป็นต้น (แชลเคล ไมเคิล สฤณี อาชวานันทกุล แปล, 2558: 310-311) ทั้งหมดไม่ได้รับความเสมอภาคและเท่าเทียมแต่อย่างใด แม้จะมีการกล่าวอ้างเรื่องของพระสงฆ์หรือเรื่องของศาสนาให้จัดการกันเอง นโยบายฟังดูดี แต่ไม่สามารถจับต้องได้ คนสองสถานะจึงถูกกระทำอยู่ดังที่เห็นในปัจจุบัน มีการตราไว้ในมาตรา 67 ความว่า (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก ราชกิจจานุเบกษา 6 เมษายน 2560) รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น และส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไก แต่ปรากฏหลักปฏิบัติจากการประเมินหลังจากรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้จนบัดนี้กระบวนการที่รัฐปฏิบัติยังไม่ได้เกิดมรรคผลแต่ประการใด มีแต่ใช้กฎหมายที่ไม่มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมต่อคนในสองสถานะดังปรากฏเหตุผลที่เป็นเช่นปัจจุบัน เพราะสถานะของบุคคล

48 วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564)

ในทางศาสนาไม่มีอำนาจต่อรองทางการเมือง ไม่สามารถให้คุณให้โทษต่อรัฐหรือตัวแทนของรัฐได้ การให้ความสำคัญจึงลดน้อยลง การถูกกระทำของรัฐจึงไม่มีความยุติธรรม การถูกผลักให้เป็นอีกฝ่ายทางการเมือง ถ้าไม่เห็นคล้อยตามในสิ่งที่รัฐต้องการจัดการ คนสองสถานะ โดยเฉพาะพระสงฆ์หัวก้าวหน้าจะถูกดำเนินการ รัฐจึงปิดปากด้วยกฎหมายของพระสงฆ์ โดยองค์กรปกครองสงฆ์เป็นเครื่องมือคอยจัดการ จากลักษณะที่กล่าวมาพระสงฆ์จึงเป็นคนสองสถานะที่รัฐไม่ได้ให้ความสำคัญและเอาใจใส่อย่างเท่าที่เป็น แต่การรับใช้สิ่งที่พลเมืองต้องสละ คนสองสถานะต้องรับผิดชอบด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยกตัวอย่างที่ 1 เช่น การให้สวัสดิการแห่งรัฐ เป็นต้น ที่ปฏิบัติต่อคนสองสถานะโดยให้การสนับสนุนพลเมืองด้วยการให้สวัสดิการ แต่คนสองสถานะจะไม่มีสิทธิในการรับสวัสดิการดังกล่าว จนกว่าจะมีการร้องเรียนขอให้สิทธิถึงจะได้ บางทีก็ไม่ได้โดยอ้างความเหมาะสมกับสมณสาธูป แต่ในขณะเดียวกันหน่วยของรัฐเรียกเก็บภาษีหรือค่าบริการเหมือนกับพลเมือง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นต้น แต่สวัสดิการแห่งรัฐไม่ได้เสมอภาคกับคนสองสถานะ สิทธิทางกฎหมายยังชัดเจน มีการให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ เท่าเทียมเสมอภาคตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีสิทธิในการประกันตัวต่อผู้คดี แต่หลักปฏิบัติกับคนสองสถานะกลับไม่ได้รับการประกันตัว รัฐควรให้ความสำคัญธรรมมากกว่าที่เป็นในปัจจุบัน ต้องตอบสนองความเป็นพลเมืองตามกฎหมายหลักของประเทศ รัฐควรปฏิบัติต่อคนสองสถานะอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

ยกตัวอย่างที่ 2 พระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์อยู่ในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ แต่ทรงปฏิบัติพระองค์ในฐานะเป็นผู้ปกครองที่ไม่ละเมิดสิทธิของพระสงฆ์ ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์พระสงฆ์ แม้พระองค์จะนับถือพระพุทธศาสนาแต่ก็ไม่ละเมิดสิทธิของนิกายนอกศาสนา ทรงให้สิทธิในการเลือกนับถือได้อย่างเต็มที่ พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้แสดงให้เห็นบทบาทของผู้นำที่เต็มไปด้วยหลักถ้อยทีถ้อยอาศัย อ่อนโยน หรือประนีประนอม ทำให้พระองค์ไม่ทรงใช้พระราชอำนาจเกินขอบเขต เสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม รัฐในยุคพระองค์เป็นเพียงผู้อุปถัมภ์คณะสงฆ์และศาสนจักร อำนาจความสะดวกให้กับศาสนจักร เช่น การถวายอารามเวฬุวันแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานเป็นต้น โดยพระองค์ใช้หลักทศพิธราชธรรมข้อการให้ทาน นอกจากนั้น พระองค์มีวิสัยทัศน์และเปิดใจกว้างให้กับทุกคนที่เดินทางเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อทำการค้าหรือเพื่อการศึกษาในสำนักลัทธิต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในแคว้นมคธเป็นเมืองที่

เจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งทั้งทางด้านการศึกษา ศาสนา ปรัชญา การทหาร ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ประเวศ อินทองปาน, พระครูวิศาลชัยธรรม, พระมหาสมปอง ฐานิสฺสโร, 2015: 5-6) ทำให้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ถนนทุกสายมุ่งตรงสู่ราชคฤห์ที่เป็นเจริญที่สุดในยุคนั้น

บทสรุป

คนสองสถานะที่เป็นทั้งพลเมืองและคนในสถานะทางศาสนาหรือในธรรมวินัย แนวทางที่รัฐควรปฏิบัติต่อคนสองสถานะซึ่งเป็นพลเมืองด้วยความยุติธรรมอย่างที่เป็นทั้งที่กำเนิดขึ้นมาพร้อมกับรัฐ จนเกิดมีระเบียบกฎหมายในการปกครอง แนวทางปฏิบัติต่อคนสองสถานะก็ยังไม่ชัดเจน มีสิทธิของความเป็นพลเมือง แต่ไม่ได้สิทธิต่อรองในความเป็นอัคริยทั้งที่ความเป็นพระที่สังคมยอมรับ แต่ได้รับการปฏิบัติแบบไม่เท่าเทียมและเสมอภาค จนกลายเป็นคนที่ถูกรัฐหรือการเมืองรังแก ไม่มีจุดหลักในการต่อสู้ สมยอมต่อการถูกกระทำอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติต่อคนสองสถานะที่เป็นสถานะทางศาสนาอย่างไม่ยุติธรรม เกิดขึ้นเมื่อรัฐบังคับใช้กฎหมายหรือระเบียบเกินจากการที่รัฐปฏิบัติต่อคนในฐานะเป็นพลเมืองของตน มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการที่ดำเนินการกับคนสองสถานะหรือพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาเงินทอง แต่ไม่ให้ประกันตัว จนมีเหตุต้องให้สละสมณเพศ ตามความเป็นจริงต้องได้รับการประกันตัวตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 29 มีใจความเป็นพื้นฐานต้องสันนิษฐานไว้ก่อนไม่มีความผิด คำขอประกันต้องได้รับการพิจารณา ในฐานะเป็นพลเมืองควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมและเป็นพิเศษที่อีกสถานะหนึ่งเป็นนักบวช ไม่ใช่รัฐปฏิบัติไม่เท่าเทียมทางกฎหมาย จนมีข้อถกเถียงการปฏิบัติต่อคนสองสถานะที่เป็นพระสงฆ์อย่างไม่ยุติธรรมโดยให้เหตุผลว่าพระสงฆ์ถือว่าเป็นคนตัวอย่างทางสังคม ควรปฏิบัติให้หนักกว่าคนปกติ ถึงแม้จะมีการแย้งถึงคนมีสถานะพิเศษยังต้องคุ้มครองให้โอกาสในการต่อสู้ตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองของรัฐทั่วไป

เมื่อรัฐปฏิบัติต่อพระสงฆ์ที่มีสถานะทางศาสนาอย่างไม่ยุติธรรม แต่ในขณะเดียวกันนักบวชในศาสนาอื่น กลับมีสิทธิพลเมืองดีกว่า ส่งผลให้ฝ่ายรัฐมีความเกรงใจต่อนักบวชในศาสนาอื่นๆ ตรงกันข้ามกับพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชส่วนใหญ่กลับถูกละเลยสิทธิอันชอบธรรมไป ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของพระสงฆ์ (กิริวุฒิ กิตติยาคิตย, 2556: 9-13) เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง ตัวอย่างใน

ประเทศพม่า พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ประท้วงเรียกร้องให้รัฐจัดการกับภัยคุกคามทางศาสนา รวมทั้งปัญหาปากท้องของประชาชน พระสงฆ์คือประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญอยู่ในการคุ้มครองเสมอกัน

มีข้อถกเถียงที่ชัดเจน เมื่อกระทรวงกลาโหมกำหนดให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องไปเกณฑ์ทหารในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง ขณะที่กระทรวงมหาดไทย ปฏิเสธสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของพระสงฆ์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การตีความสิทธิและหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะของพลเมืองทั้งสองหน่วยงานจึงจะถกเถียงกันทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐทั้งคู่ ดังนั้น แนวทางที่รัฐควรปฏิบัติต่อคนที่ 2 สถานะคือพระสงฆ์ที่มีความเป็นพลเมืองและในฐานะคนในศาสนา คือ สิทธิทางกฎหมายอย่างเสมอภาค ในเมื่อกฎหมายรัฐธรรมนูญมีหลักให้บุคคลมีสิทธิที่เท่าเทียมกันไม่ว่าชายและหญิง ซึ่งสถานะบุคคลย่อมรวมไปถึงพระสงฆ์ด้วย ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ให้ใช้สิทธิเด็ดขาดแก่พระภิกษุสามเณรอย่างกฎหมายเก่า (กิริวฑฺฒิ กิตติยาดิศัย, 2556: 14) แต่ให้สิทธิไว้ 3 ประการคือ 1) ไม่จำเป็นต้องไปศาล เมื่อถูกอ้างเป็นพยาน 2) สิทธิไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ การสาบานหรือปฏิญาณ 3) สิทธิไม่เบิกความหรือตอบคำถามใด แม้มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เมื่อพระสงฆ์เป็นทั้งนักบวชและเป็นประชาชน การตีความของกระทรวงกลาโหมจึงถูกต้องกว่ากระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกกฎระเบียบห้ามไม่ให้พระสงฆ์ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จึงน่าจะขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุด ข้ออ้างที่ว่า พระสงฆ์ควรจะต้องได้รับการปฏิบัติจากรัฐทางกฎหมายอย่างเท่าเทียม แม้จะถูกดำเนินคดี ก็ต้องได้รับการประกันตัวให้ออกมาสู่คดีเป็นสิ่งที่ถูกต้องและควรให้รัฐตระหนักในการปฏิบัติเช่นเดียวกัน เพราะสังคมของพระสงฆ์เองก็มีกฎหมายสงฆ์และพระธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐานการควบคุมการปฏิบัติที่หนักกว่าพลเมือง ส่วนฝ่ายที่เห็นแย้ง มองว่า ควรให้รัฐปฏิบัติต่อคนสองสถานะหรือพระสงฆ์ให้หนักกว่าคนปกติทั่วไป เพราะถือเป็นคนตัวอย่างและเป็นต้นแบบทางศีลธรรมการกระทำผิดถือว่าร้ายแรง จำเป็นต้องปฏิบัติให้หนักกว่าทั้งกฎหมายและธรรมวินัย จึงถือเป็นการละเมิดต่อหลักความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในกฎหมายเมื่อไม่ให้สิทธิในการต่อสู้ เหตุผลที่ฝ่ายที่เห็นแย้งถือว่าไม่เป็นตามหลักการสากลของกฎหมายที่เป็นยอมรับของทุกคนและขัดแย้งหลัก

กฎหมายสูงของรัฐ ดังนั้น แนวทางที่รัฐควรปฏิบัติต่อพระสงฆ์ซึ่งเป็นคนสองสถานะด้วยการให้สิทธิทางกฎหมายอย่างเท่าเทียม แล้วสิทธิอื่นๆก็จะตามเช่นเดียวกันจุดดั่งการปฏิบัติของพระเจ้าพิมพิสารเรื่องศาสนาเป็นเรื่องของพระสงฆ์ ส่วนเรื่องอุปถัมภ์เป็นเรื่องของพระองค์

จากที่กล่าวมา ผู้เขียนสรุปยืนยันว่า แนวทางที่รัฐควรปฏิบัติต่อคนสองสถานะด้วยเหตุผลคือความเท่าเทียมตามกฎหมายของพลเมืองทั่วไปด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ 1. สถานะของการเป็นพลเมืองถือเป็นสถานะแรกและมีความสำคัญกว่าสถานะอื่น 2. การยกเอาสถานะทางเลือกหรือการเป็นสมาชิกของศาสนาในที่นี้ คือ พระสงฆ์ มาเป็นเหตุผลให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับการประกันตัวถือว่าเป็นการละเมิดขัดกับกฎหมายสูงของรัฐ การเลือกเหตุผลให้รัฐปฏิบัติต่อคนสองสถานะ เพราะคนสองสถานะที่เป็นคนตัวอย่างของสังคมซึ่งรัฐควรให้สิทธิทางกฎหมายอย่างเป็นธรรมเหมือนคนทั่วไป ในขณะที่เหตุผลไม่เลือกให้รัฐปฏิบัติต่อคนสองสถานะหนักพิเศษกว่าคนปกติทั่วไป เพราะจะทำให้รัฐถูกคนในรัฐเองมองถึงการไร้มาตรฐานทางความยุติธรรมนำไปสู่การต่อต้านและไม่ยอมรับต่อหลักนิติรัฐและนิติธรรมของรัฐ เนื่องจากปัญหาการปฏิบัติต่อคนสองสถานะของรัฐซึ่งเป็นการไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมและไม่ให้คุณค่าของความเป็นพลเมือง คนสองสถานะจึงจำเป็นต้องต่อสู้เรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ของตนเองเพื่อความยุติธรรม แต่ในขณะเดียวกันคนในสถานะทางศาสนาก็เป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนสังคมอุดมปัญญาหรือความสงบสุขไม่มีการแก่งแย่งกัน รัฐบาลจึงต้องอิงอาศัยคนในสถานะทางศาสนาเป็นเครื่องมือเพื่อมอบความเป็นธรรมให้พลเมือง บางครั้งคนในสถานะทางศาสนาเองก็จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงบทบาทของรัฐที่ไม่ได้ยึดโยงกับหลักธรรมคำสั่งสอน รัฐก็ต้องเข้าไปแทรกแซงด้วยการปฏิบัติต่อคนในสองสถานะเพื่อให้ความสมดุลของสังคม ดังนั้นแนวทางที่รัฐพึงปฏิบัติต่อคนในศาสนาที่มีอยู่สองสถานะโดยเฉพาะพระสงฆ์ในพุทธศาสนาคือการให้สิทธิทางกฎหมายอย่างเท่าเทียม ส่วนพระธรรมวินัยให้เป็นคุณค่าสำหรับพระสงฆ์ในการดำรงตนเป็นคนตัวอย่างที่น่าเคารพเลื่อมใสต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ดำรงค์ ฐานติ. (ม.ป.ป.). *ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม*. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2558). *ศาสนากับรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประเวศ อินทองปาน, พระครูวิศาลชัยธรรม, พระมหาสมปอง ฐานิสฺสโร. (2015). การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอชาตศัตรู. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 2(1), 1-7.

พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์. (2016). พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 1(2), 20-30.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2553). *พระพุทธเจ้าในฐานะนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โรมัส เพน. (2563). *สามัญสำนึก Common Sense*. แปลโดย ภัควดี วีระภาสพงษ์. กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ส.ศิริรักษ์. (2547). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. *นิตยสารศิลปวัฒนธรรม*, 25(10), 2-4.

